

Зоран Костић

ИДЕЈНИ
ПРОЈЕКАТ
ИЗРАДЕ
ЋИРИЛИЧКИХ
ПИСАМА

УВОД

У непрестаној борби за напредак, човек је успео да се одвоји од животињског света оног момента када је научио да своје мисли претвори у језик. То је прапочетак комуникације. Много хиљада година касније је успео да мисли и језик претвори у писмо. То је био прапочетак информатике, јер је своје мисли могао да пренесе другим особама без личног контакта и на велике удаљености. Да цитирамо Вука Караџића „Што су гођ људи на овоме свијету измислили, ништа се не може испоредити с писмом. Пријатељу или знанцу своме, који је на далеко преко бијелог свијета, послати мисли своје на комаду артије; читати, што су други писали прије двије иљаде година, и написати, да могу други послје неколико иљада година читати; то је наука, која ум љуцки готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измислио, био више Бог него човек.“

Међутим, прави почетак информатике, у европским оквирима, настаје проналаском штампарске машине (Гутемберг 1450 г.) када је омогућено да се рукописне књиге замене далеко тиражнијим штампаним књигама и на нај начин сазнања и информације прошире неупоредиво брже и јефтиније широм света. Знање престаје да буде привилегија малобројних и постаје доступно ширем кругу људи. Већ у следећих 50 година је било преко 1000 штампарија у 200 европских градова.

Од тог момента се убрзано развија и типографија као ћерка калиграфије јер сви принципи калиграфије (облик слова, стилови, дизајн стране...) остају као принципи и у типографији.

Од Гутемберга до данас, технологија штампе се веома променила али основни принципи типографије нису. Сврха типографије није само да слова слије у речи, речи у реченице а реченице у текст како би се комуницирало са људима. Типографија је и уметност и наука.

Нарочито данас када смо просто бомбардовани писаним информацијама и у штампи и у електронским медијима и када дизајнери покушавају да „своју“ информацију учине упадљивијом, лепшом, примамљивијом од других.

Током протеклих 550 година западна цивилизација је, када је у питању типографија, изузетно напредовала. У 20. веку развијено је на хиљаде писама која су због својих различитости морала бити класификована. Само да споменемо једну од класификација: Blackletter, Old Style, Transitional, Modern, Sans Serif, Slab Serif, Decorative & Display, Script, Brush, Italic & Freehand, Art Nouveau, Art Deco, Synthesis. У свакој од набројаних категорија постоје на стотине писама.

Када је српска типографија у питању, имали смо сјајан почетак. Већ 1494 г. на Цетињу је Макарије одштампао прву књигу (Октоих првогласник). Историјски разлози нису дозволили неки већи развој до половине 19. века када је Вук својом језичком револуцијом увео Србе у модерно доба.

ДЕФИНИЦИЈА ПРОБЛЕМА

Од половине 19. века па до данас, нама очајнички треба један Вук за типографију, макар приближних квалитета оном великом. Као последица те чињенице скоро све што је штампано ћирилицом у последњих 150 година, штампано је писмима које су дизајнирали и урадили странци, често без знања о нашим рукописним писмима и ћирилици уопште. Немајући осећај а сигурно ни интерес (држава се никада није одлучила да финансира израду бар неколико писама) ми и даље користимо десетак ћирилица које изгледају

како изгледају. Ако и ваљају, преузели смо их од Руса уз коришћење неколико њихових слова која нису у духу српског писма, нарочито у курзиву (*б, г, д, п, т*, уместо *б̄, і̄, г̄, њ̄, т̄*). Велику штету нашем писму наносе и аматери који због недостатка ћириличних писама преправљају постојеће латинице на недопустиво неук начин. Да постоје бројне и лепе ћирилице, они то не би радили, или бар то нико не би користио.

Шта из овога можемо да закључимо?

Да латиница име више категорија него што ми имамо писама? Тачно!

Да је ћирилица у очајном стању. Тачно!

Да никакав закон о обавезности примене ћирилице не може дизајнера да натера да користи неколико пристојних и десетак лоших ћирилица када је однос у корист латинице 1 : 1.000. Опет тачно!

Чињеница је да сва наша периодика, књиге и новине које излазе ћирилицом у 95% случајева користе неколико писама урађених пре свега за потребе интернета. Ћирилички Тајмс, Хелветику, Футуру, Ариел, Вердану а по неко и Мињон (што је доказ нечијег укуса). Ако изузмемо „Политику“ чија писма је правио Вељовић (што је за сваку похвалу, види се мајсторска рука, па је Политика постала за углед) сва писма су радили странци којима ћирилица није блиска. Једном речју

**НЕ ПОСТОЈИ ПИСМО
У ШИРОЈ УПОТРЕБИ
КОЈЕ СМО МИ ПРАВИЛИ.**

Шта имамо уместо писама?

Имамо разне одборе.

- Одбор за стандардизацију српског језика (САНУ).
- Центар за уметничка и научна истраживања (ФПУ)
- Одбор за писмо (Вукова задужбина)!!!
- Комисија за оцењивање ликова ћириличног писма (Вукова задужбина)!!!
- Одбор за стандардизацију ћириличног и латиничног писма (Вукова задужбина)!!!
- Неколико удружења и неформалних група које се боре за примену и одржање ћирилице као нашег традиционалног писма.

Није нам познато шта све раде ти одбори, колика финансијска средства су до сада утрошили али нам је познато **ДА НИ ЈЕДНО ЈЕДИНО ПИСМО НИСУ ФИНАНСИРАЛИ ИЛИ НАПРАВИЛИ.**

Пошто то траје годинама, логичан закључак је да или нису заинтересовани или су неспособни, али у сваком случају они би изгледа наставили у том правцу колико треба.

Свакако можемо да закључимо да ни један одбор, ни једна комисија никада нису направили ни једно писмо а нама требају писма а не одбори.

Израда писма кошта, само је у питању да ли цена одговара значају. Тврдимо да је израда ћириличних писама од НАЦИОНАЛНОГ значаја а хитност решења у категорији ХИТНО јер немамо ни једно наше писмо у широј употреби.

Поставља се питање како решити тај наизглед нерешив проблем. Пошто немамо генија, ослоним се на тимски рад. Тврдимо да постоји бар неколико креативних аутора способних да дизајнирају квалитетне ћирилице. Такође тврдимо да постоји бар неколико врских зналаца који су у стању да изведу писмо према идејама и цртежима дизајнера и од њих направе писмо спремно за употребу (сложен и дуготрајан процес). Дакле, шта нам треба даље.

РЕШЕЊЕ ПРОБЛЕМА

Из свега наведеног, очигледно је да Држава (Министарство за културу, Министарство за образовање) мора да:

- I формира стручну Државну комисију за оцену и откуп писама
- II распише конкурс за откуп писама
- III финансира откуп писама
- IV финансира израду, дистрибуцију и промоцију писама.

I Комисија

Комисију би сачињавали наши најбољи типографи: Ј. Вељовић (светски признат и познат), С. Филеки, Додик, О. Стојадиновић, Ђ. Живковић, И. Кнежевић... Комисија би се састајала двапут годишње, по неколико дана.

Први пут да на основу расположивих средстава и потребе за одређеним типом писама дефинише услове и правила конкурса. Рецимо треба нам једно букварско писмо (2 тежине), два књижна (3 тежине плус италики – серифно и безсерифно), два скрипт писма (2 тежине) и једно дисплеј (2 тежине).

Други пут би се састали да би извршили избор и процену пристиглих писама.

II Конкурс

Конкурс би био расписан једанпут годишње. Писма се откупљују за потребе државних институција, дакле не за остала правна или физичка лица. Писма која се откупе била би према потребама подељена свим државним институцијама уметности, културе, образовања, управе итд.

III Финансирање откупа

Изнели смо већ констатацију да је проблем у категорији ХИТНО.

- а) Уколико постоји сазнање, добра воља и финансијске могућности, тада треба одмах, у првој години, откупити двадесетак писама (већ сада постоји и више од тог броја а нису у широј употреби, јер нико није хтео да плати развој и израду), као ударну дозу, а сваке следеће године по 5–6 писама.
- б) Уколико финансијске могућности то не дозвољавају, онда стартовати скромно са 5–6 писама и тако наставити. да у наредних 5 година имамо 40 нових писама.

Цене

За дизајн и израду фамилије књижног писма од 2–6 фонтова треба од 6 месеци до 2 године.

Дизајн и израда једног писма у зависности од сложености и броја фонтова у фамилији износи 3.000 – 20.000 ЕУР (у нашим условима и према нашим могућностима – на Западу је та цена десет пута већа).

Узмимо на пример (није далеко од истине) да је комисија дала следеће услове конкурса. Колики би откуп био? По нама он би се кретао у следећим границама.

Букварско писмо (2 тежине)	до	6.000 ЕУР
Књижно серифно (3 тежине, 3 италика – укупно 6)	до	20.000 ЕУР
Књижно безсерифно (3 тежине, 3 италика – укупно 6)	до	20.000 ЕУР
Скрипт писмо (2 тежине)	до	5.000 ЕУР
Дизајн ћирилице по латиничном писму (2 тежине, 2 италика – укупно 4)	до	5.000 ЕУР
Дисплеј писмо (2 тежине)	до	4.000 ЕУР

Дакле за 6 фамилија (укупно 22 фонтова) сума би износила 60.000 ЕУР годишње. Цене се односе на комплетан сет ћириличних и латиничних слова са интерпункцијом. Уколико дизајнер нема комплетан сет, комисија би одлучивала колико вреди некомплетно писмо, јер се недостајућа слова и интерпункција свакако морају дорадити. Такође, комисија може у оквиру постојећег буџета неко писмо додатно наградити, јер рецимо има више тежина.

IV Израда и дистрибуција

На основу дизајна на папиру (тежи случај) или чак у дигиталном облику приложеног писама потребно је:

- а) писмо прегледати од стране супервизора за писмо (рецимо два члана из комисије за пријем писама) и исправити уочене грешке у облику слова.
- б) израдити недостајуће знаке и симболе за потпуни ћирилични и латинични сет знакова
- ц) извршити или поправити керновање слова
- д) тестирати писмо
- е) сачинити верзије за РС и Macintosh рачунаре

Ко *шо* може да ради?

Очигледно врло стручна екипа.

Постоје две могућности.

- Да то ради неки постојећи стручан Студио с којим би се склопио уговор о сарадњи за израду, дистрибуцију и промоцију писама на Интернету.

– Да се формира Државна агенција (институт) за писмо која би обављала тај посао.

У случају да Држава формира такву агенцију потребан је радни простор, опрема, програми и радна снага.

Почетне инвестиције

• Радни простор око 200 м2 са брзим телефонским линијама	
• Намештај, клима итд	око 10.000 ЕУР
• Опрема: (један MacBookPro преносни рачунар, два MacPro рачунара са мониторима од 23 инча, три PC рачунара са 21 инч мониторима, сервер, скенер А3, принтер А3, пројектор, додатни уређаји)	око 25.000 ЕУР
• Програми (FontLab x 4 Adobe Creative Suit x 4, MS Office x 5 и др.)	око 9.000 ЕУР
Укупни почетни инвестициони трошкови без радног простора	око 44,000 ЕУР

Месечни трошкови

• Трошкови за материјал (папир, тонер ...), одржавање, режије	око 3.000 ЕУР
• Директор (1,200), 4 стручна радника (2,800), комерцијалиста (700), секретар (400), чистачица (300) са пуним радним временом и 2 супервизора за писмо (1.000) са 1/3 радног времена	око 6.400 ЕУР

Дакле укупни месечни нето трошкови износе **око 9.400 ЕУР**

Сви осим секретара су изузетно стручни и тешко их је наговорити и за ове суме. Већ зарађују више и можда ће то бити проблем.

(Из целог овог посла, укључујући руковођење, треба искључити почасне чланове, ентузијасте, нестручњаке и све оне који никада нису направили ни једно писмо. За операцију на срцу је потребан хирург кардиолог а не педијатар или болничар. Јесте да су сви они у истој медицинској струци али за успех би свако, без изузетка, одабрао кардиолога.)

Да ли Агенција може да остварује приход?

Агенција може да остварује приход по више основа. Како се у њој налазе врхунски стручњаци за типографију она може:

- да креира, производи и продаје правним и физичким лицима сопствена писма, укључујући продају преко интернета
- да уз договор са ауторима откупљених писама, уз правичну накнаду, продаје њихова писма правним и физичким лицима
- да пружа саветодавне услуге

Ипак треба имати на уму да израда и продаја ћирилице није ни близу толико комерцијална као што је израда и продаја латинице. чак, иако изузмемо наш обичај да не плаћамо ако нас не приморају, тржиште је за ћирилицу стварно мало у поређењу са латиницима. **То просто треба да схватимо као питање од националног интереса и да се у складу с тим понашамо.**

ЗАКЉУЧАК

Држава Србија је била 150 година равнодушна према писму, да ли ће и даље остати? Да није тако, данас се не би борили да докажемо да ћирилица јесте наше историјско писмо, да оно што је наше треба примењивати, развијати и неговати а туђе поштовати.

На крају треба истаћи да је ово скроман покушај (трећи пут) како би се проблем, не само примене ћирилице, већ пре свега израде, о чему нико не говори, приближио Министарству културе. И даље чекамо првог Министра културе у историји Србије који ће се одлучити на финансирање израде и откупа ћирилице.

Наведене цифре су приближне, иако нису далеко од истине, а служе само као показатељ о неопходним средствима.

Зоран Костић

Тетовска 57

11000 БЕОГРАД

Тел. 2455 479, 064/2508231

e-mail: zkostic@zaduzbina.org